

В.А.Мельничук

ІНСТИТУТ ГОЛОВИ БРИТАНСЬКОЇ СПІВДРУЖНОСТІ

Британська монархія живе і процвітає вже багато століть. Це, безумовно, найстаріший інститут управління Об'єднаного Королівства. Він існував приблизно 400 років до виникнення парламенту і три століття до перших судів, а майже безперервний рід королів та королев з'явився ще тисячу років тому. Королева Єлизавета II - пращур саксонських монархів, котрі в IX столітті об'єднали Англію, і Вільгельма Завойовувача, чия перемога в битві при Гастингсі в 1066 р. принесла владу норманам. Вона царствує більше сорока років, виконуючи роль конституційного монарха в часи існування республік і президентів [1]. Монархічне правління було перервано лише один раз триста років тому, коли у 1649 р. поразка Чарльза I від парламентської армії О.Кромвелля призвела до того, що Британія була проголошена республікою. У 1660 р. Чарльза II, сина Чарльза I, було знову зведено на престол, і Британія знов стала монархією [2,с.58-61].

Розвиток королівського стилю життя і поява титулів відображає виникнення в 1707 р. союзу королевств Англії і Шотландії, в 1801 р. - союзу з Ірландією, а в другій половині XX ст. - трансформацію старої Британської імперії в сучасну Співдружність. Співдружність об'єднує 53 незалежні держави (британські території у минулому) з загальним населенням приблизно мільярд чоловік. Раніше воно мало назву Британська Співдружність, а юридично було оформлене ще в 1931 р. в Вестмінстерських статутах (змінено у 1947 р.) [3,с.141-150]. За цим статутом Велика Британія визнала самостійність всіх домініонів як у внутрішній, так і в зовнішній політиці. Статут був вирішуючим актом в отриманні суверенітету таких держав, як Канада, Австралія, Нова Зеландія та Південна Африка [4, с.55].

В останній час в Великій Британії активно розвиваються дискусії про майбутнє конституційної монархії. На думку видатного вченого-монархиста Л.А. Тихомирова "Конституційна монархія належить до неповноцінного типу монархії. Це або замаскований абсолютизм, або замаскована монархія. Найчастіше конституційна монархія є перехідною формою до демократичної республіки" [5, с.43].

В теперішніх умовах, коли політики з усе зростаючою гарячністю обмірковують такі питання: чи повинна бути незалежність Шотландії або про введення на виборах системи пропорційного представництва замість "мажоритарної", як уникнути дискусії про долю королівської сім'ї?

По-перше, вони кажуть, що королева повинна звинувачувати М. Тетчер в тому, що більше ніж 10 років свого правління "залізна леді", не те щоб відсунула Єлизавету II на задній план, але впроваджувала при підтримці абсолютної

більшості депутатів парламенту рішучі реформи. Вона просто викликала у багатьох британців абсолютну неприємність свого "авторитарного режиму", і це незадоволення неминуче спонукало частину виборців взагалі поміркувати над особистостями британської політичної системи [6]. В країні, де не існує писаної конституції виник масовий суспільно-політичний рух "Хартія – 88", який вимагав його затвердження, рівно як інших демократичних перетворень, зокрема ліквідації невиборчої Палати Лордів. Єлизавету II ображати ніхто не хотів. Коли письменник Іен Макноен, один з керівників "Хартії – 88", боязливо пропонував поступово обмежити функції монарха, кілька членів руху відразу подали у відставку: "Дуже, брат, сміливо!". Але ж насіння смуту були посіяні.

По-друге, збільшилася сама королівська сім'я, а з нею збільшилися і проблеми монарха. Молоді принци, графині та інші вже обзавелись дітьми, але вони не можуть заручитися таким же довір'ям британців як Єлизавета II.

Тривожно усвідомлювати Єлизаветі II, що спадкоємець престолу, її старший син Чарльз, неважаючи на значні зусилля, які він розпочинає, ніяк не може здобути авторитет, який можна б було порівняти з її власним. Чарльз, як і королева, повинен стояти в боці від політичного життя: в Великій Британії монархи царствують, але ж не правлять. Це збуджує його шукати для своїх виступів теми важливі, але не пов'язані з протиборством партій: говорити про необхідність охорони природнього середовища, боротися з виродливою архітектурою тощо. Промови Чарльза усякий раз викликають резонанс і не більш того. Тієї магії, тієї неоясненої чарівної таємності, котра як би окутує Єлизавету II, він не має, і схоже на те, що ніколи не зможе змінити свій імідж непрацездатного принца, котрий повинен залишитися незрозумілим, навіть і тоді, коли він стане зайнятим королем.

Здається, що "післяєлизаветинський період" конституційна монархія як інститут у Великій Британії поступово почне відмирати. Єлизавета II вступала на престол, коли її держава все ще була колоніальною державою. Саме при ній виліплювалась Співдружність націй, яка об'єднала 49 колишніх колоній з метрополією. Будучи головою Співдружності, королева досі дорожить їм більше, ніж зв'язками Великої Британії з партнерами по Європейському Суспільству. Але за 40 років сталися величезні метаморфози. Велика Британія перетворилася в середню західну державу, на яку приходиться вже не 25% як в 1925 р., а лише 8% світової торгівлі промисловими товарами. Більш половини її експорту йде в західноєвропейські держави, а не в країни – члени Співдружності, як в минулому. А процеси централізації в рамках ЄС? Вони можуть позбавити сенсу існування монархічних інститутів. Принц Чарльз, на наш погляд, розуміє майбутню небезпеку. До Європи він проявляє дебільший інтерес, ніж до Співдружності. І якщо Велика Британія почне головувати в ЄС, то принц Чарльз постійно перебуватиме на виду, підкреслюючи тим, що у його держави та континентальної Європи спільна культурна спадщина [7,с.92-97]. Але ж лихо в тому, що британці похилого віку до західноєвропейської організації відносяться з підозрою, а молодь в цілому не поважає симпатії до королівської родини [8,с.26-29].

Головними питаннями останньої зустрічі лідерів країн Співдружності були: “торгівля, інвестиції і розвиток”, а також членство Нігерії в Співдружності і вироблення критеріїв прийому до Співдружності нових учасників. Вступити до Співдружності висловлюють бажання Йемен, Руанда, Йорданія і Палестина. За час більш ніж столітнього існування Співдружності країн темою кожного самміта, які проходять з інтервалом в два роки, незмінно залишалися питання розвитку і зміцнення демократії в країнах - членах цієї міжнародної асоціації. Співдружність, як міжнародна асоціація притягує багато країн не тільки можливістю спілкування їхніх лідерів віч-на-віч, але і тим, що “маленьким” країнам вона дасть шанс бути більш помітними на світовій арені. Загальна бізнес-культура країн Співдружності являє собою суміш якостей, що допомагають комерсантам успішно працювати: єдина мова спілкування, однакові стандарти бухгалтерії, що визнаються в усіх країнах - учасниках Співдружності, закони, полегшуючи експорт і імпорт в середині нього. У Співдружності є серія програм, здійснюваних на міжурядовому рівні: економічному, технічному і технологічному, що здійснюються “старшими” братами. Для Великої Британії співробітництво з країнами Співдружності важливіше ніж з Європою. Обсяг торгівлі Великої Британії з цими країнами за розрахунками експертів, значно перевищує обсяг торгівлі з Європейським Союзом. Поведінка Великої Британії на останньому самміті дозволяє зробити висновок, що справи Співдружності знову стали пріоритетом британської міжнародної політики. Не секрет, що британці почують себе “не настільки важливими” в світовій політиці, як, наприклад, американці, і це їм не подобається. Тому від підвищення ролі і розширення сфери впливу Співдружності, що є найбільшою в світі асоціацією країн після ООН, новий британський уряд, певно, зможе “витягти” достатньо більшу користь. Усі члени Співдружності не мають бажання виходити з нього.

Головою Співдружності як була, так і залишається королева Великої Британії. Водночас вона вважається главою держави в ряді країн, що входять у Співдружність націй. Ці держави перебувають у стосунках особистої унії з Об'єднаним Королівством Великобританії і Північної Ірландії і власних монархів не мають. Англійська королева є королевою кожної з цих держав, але за її відсутності функції глави держави здійснює генерал-губернатор, який призначається англійською королевою за поданням уряду країни Співдружності з числа місцевих мешканців [9, с.83].

Членство у Співдружності не тягне за собою конституційних та правових зобов'язань держав – членів Співдружності, яке служить для організації консультацій між урядами та значною кількістю організацій щодо питань кооперації в таких сферах, як сільське господарство, охорона здоров'я, юриспруденція, економіка, освіта, екологія. Співдружність має свій секретаріат, який є центральним координаційним корпусом. Однак королева признана головою держави в 16 країнах. Необхідно було б з'ясувати, чи має будь-яку владу королева Великої Британії в цих державах і які її взаємовідносини з урядами інших держав, які за своєю формою правління є республіками або монархіями.

Список літератури:

1. Боздфорд С. Елизавета II: Биография её величества королевы – Пер. англ. М.1998.
2. Серебрякова М.Ю.. Судебный процесс над Карлом I Стюартом // Известия ВУЗов. Правоведение. 1989. № 3.
3. Стеценко М.П. Правове положення домініонів за Вестмінстерським статутом 1931р. // Проблеми правознавства. 1970. № 16.
4. Данилов С.Ю.. Действия правительства Канады по урегулированию конституционного кризиса (1976-1992) // США: экономика, политика, идеология. 1993. №10.
5. Тихомиров Л. Монархическая государственность. М. 1998.
6. Политический портрет М. Тэтчер: Научно-аналитический обзор \ В.Я.Денискина. М. 1991.
7. Ермолович. О.В. Членство Англии в Европейском сообществе и полномочия британского парламента.// Советское государство и право. 1987. № 2.
8. Воскобойников Д. “Такова королевская жизнь” // Эхо планеты. 1992.№8.
9. Мишин А.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. М. 1996.

О.В. Поволоцкий

ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НА КОНСЕНСУАЛЬНІЙ ОСНОВІ

Примус чи консенсус - на якій з цих двох основ повинна будуватись діяльність поліції сучасної демократичної держави? Сьогодні ця проблема є однією з головних у вирішенні політики поліцейської діяльності на Заході. Тому, у цій статті буде зроблено спробу проаналізувати на прикладі Англії та Уельсу сучасні дебати стосовно цієї проблеми та зробити висновки щодо ситуації в Україні.

Актуальність вивчення питання пріоритетності консенсусу чи примусової сили в діяльності поліції саме в Англії обумовлена тим, що ця країна є однією з найстаріших та найдемократичніших у світі. Одним з доказів цього є те, що в сучасній британській науці існує декілька різних шкіл щодо питання "консенсуальності" в діяльності поліції, серед яких розрізняють три основні: традиційну, ревізійністську і таку, що вбирає в себе деякі елементи першої і другої школи.

Перед тим, як почати оцінювати вище згадані точки зору, важливо визначити, що ж таке консенсус. Так, деякі західні вчені розглядають консенсус як гармонію між всіма верствами суспільства, виражену в законодавстві, метод здійснення якої є зрозумілим для членів цього суспільства. Морган визначає консенсус, як згоду, досягнену між обома політичними партіями, а також між більшістю електорату на прийняття всіх заходів, які застосовує держава з метою з'єднання людей усіх класів: маргіналів (так звана "поліцейська власність: бездомні, наркомани, алкоголіки та ін.); середній клас та еліту. [Morgan, цит. за: 1 р.28]. Консенсус також передбачає, що поліція повинна вирішувати всі конфлікти без застосування примусу. Однак, дуже важливо зрозуміти, що здійснення поліцейської діяльності за згодою не може навіть передбачати повне та універсальне задоволення [2, р.5]. Все, на що можна сподіватись, - це на можливість узгодити підтримання правопорядку із захистом свободи, які перебувають в стані постійного конфлікту. "Дуже багато одного означає менше другого. Встановлювати баланс між цими феноменами є справжня мета для найкращої поліції"[3, р.15].